

Criminological Analysis of Electoral Crimes in the Iranian legal System

*Mahdi Mozafari Anari*¹, Mohammad Aminizadeh²*

1. M.A. in Criminal Law and Criminology, Faculty of Law and Theology, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran.

*. **Corresponding Author:** Email: Mahdi.mozafari@flt.uk.ac.ir

2. Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Law and Theology, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran.

Email: M.amini@uk.ac.ir

S.D.I.L.
The SD Institute of Law
Research & Study

Publisher:
Shahr-e Danesh
Research And Study
Institute of Law

Article Type:
Original Research

DOI:
10.48300/JLR.2021.299899.1740

Received:
16 July 2021

Accepted:
29 September 2021

Published:
10 June 2023

A B S T R A C T

In the present era, elections are one of the basic pillars of the holy system of the Islamic Republic of Iran.. A successful election requires the four basic elements of candidacy on the part of the candidate, the guarantee of health by the oversight body, security on the part of military, and finally the active participation of the people. Now, if the health of the people, s vote is endangered due to committing to crimes and violations in this dangerous field, it is necessary to prevent the occurrence of crimes by providing solutions and taking the necessary measures in the area as much as possible. One of the most effective solutions is to identify the causes of electoral crimes by using theories and related schools of criminology. Realistic or positive approaches, theories of opportunity, rational choice and cultural criminology are among the most important

Copyright & Creative Commons:

© The Author(s). 2021 Open Access. This article is licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

teachings of criminology which is way forward in the etiology of electoral crimes and can also be effective in the field of marco-criminal policies in the field of appropriate response and accountability. In the present study, which deals with the criminological analysis of electoral crimes through analytical, applied and library methods, in addition to the etiology of committing such crimes, situational prevention and social prevention strategies based on the identified causes have been considered, which are largely useful and they are effective and their use can prevent the occurrence of these crimes in the election campaign.

Keywords: Electoral Crimes, Election Health, Criminological Theories, Coping Strategies, Prevention.

Funding: The author(s) received no financial support (funding, grants, and sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Author contributions:

Mahdi Mozafari Anari: Conceptualization, Methodology, Software, Validation, Formal analysis, Investigation, Resources, Data Curation, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing, Supervision, Project Administration.

Mohammad Aminizadeh: Conceptualization, Methodology, Supervision, Project Administration, Writing - Review & Editing, Validation, Formal Analysis, Investigation, Resources, Data Curation.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Mozafari Anari, Mahdi & Mohammad Aminizadeh. "Criminological analysis of Electoral Crimes in the Iranian legal System" *Journal of Legal Research* 22, no. 53 (June 10, 2023): 383-416.

E x t e n d e d A b s t r a c t

Elections are one of the most important pillars of religious democracy in the Islamic Republic of Iran. Many years of experience in holding elections show that the people have an active and influential role in the political governance of the country and by expressing their opinions and votes, they determine the political future of their society. This important and crucial category requires mechanisms and processes to achieve the desired end. In fact, to hold a successful election in any political system, the four basic elements of candidate competition, ensuring health by the oversight body, security by the military, and finally active participation by the people are essential. Violation of the rules and regulations in each of the four elements mentioned above, overshadows a successful and effective election and prevents the necessary decisions and the selection of competent and clean persons. In fact, committing electoral crimes and violations, in addition to the adverse effects of the crime itself, also has a tremendous impact on the country's political governance and prevents it from evolving and progressing. In the position of effective confrontation with committing a crime in the category of elections, it is necessary to use effective and acceptable strategies and measures, and this is important in the light of studying and refining the theories and schools of sociological knowledge; As one of the most important solutions in this regard, identifying the causes of electoral crimes from the perspective of related theories and schools of criminology will be. The knowledge of criminology with its own evolution and dynamism, has the ability to adapt to various instances of crime and deviation, and can be well used from the views and schools of theorists in this field of study in the etiology of crime and effective prevention and confrontation. Investigative and positive approaches, which are very fruitful in the social field and contain thought-provoking teachings, are one of the most prominent theories in identifying the cause of electoral crimes; Celine's culture conflict theory, Sutherland theory of preferential association, Durkheim's anomaly theory, Hirsch's theory of social control, and Merton's theory of influence are among the most influential in the school of inquiry or sociology. They help to commit electoral crimes. In addition to the collection of theories of the research school, the theory of opportunity is also of great importance. This theory also suggests opportunities for crime in elections, which play an important role in facilitating crime. In addition, the theory of rational choice can be considered; According to this theory, the cost and benefit of the offender from his criminal act is very efficient in the occurrence of the crime and can be reduced to a minimum by increasing the cost and reducing the potential benefits of the crime. Finally, new

approaches to cultural criminology are important; In this approach, electoral crimes as a crime of cultural origin can be investigated and prevented from being repeated in the community with a correct cultural response. Based on the etiology in the light of criminological theories and schools, it is necessary to take a comprehensive and comprehensive look at the strategies to combat and prevent electoral crimes. Prevention of electoral crimes in this critical area, abandons the usual criminal prevention and criminal treatment; Because the fluidity of criminological theories and its relationship with the various causes of crime, requires the use of variable and dynamic solutions and at the same time in accordance with the underlying factors of crime. These preventive strategies are divided into two types, situational and social. In the area of electoral crime prevention, proportionate prevention strategies are needed, given that some of the holes or crime-facilitating structures are pre-voting and others are visible during voting. In the field of pre-voting situation prevention measures, it is possible to take the necessary measures to avoid politicization in the elections, to use the enormous capacities of the party electoral system in the country, to eliminate structures that create undue pressure and discrimination, and finally transparency. He mentioned the candidates' campaigns and financial expenses in the elections. In addition to pre-voting situation prevention strategies, there are also pre-voting solutions; Electronicization of all election processes and stages, increasing the number of trained observers and experts in the field of voting, increasing the number of law enforcement forces present in polling stations and finally installing CCTV cameras and connecting them to control centers are effective solutions to eliminate crime pores. They are in the arena of elections and voting day. In addition to situational prevention, social or criminal prevention is extremely important. Improper education, lack of principled control of family, school and peer environment, virtual networks and cultural spaces disproportionate to the prevailing culture of society are all important factors in the formation of electoral crimes that primarily affect the offender. Through social prevention strategies, electoral crimes can be prevented by correcting the offender. Prioritize persuasive control of the family over formal coercive controls, increase the scope and effectiveness of the media, radio and television, and audio-visual equipment, strive to produce great content and include educational issues, and strive for them in the textbooks of students. Finally, the use of the teachings of the religion of Islam and its faith-based programs are significant strategies that can clearly prevent violations of laws and regulations in the election and by emphasizing the observance of public rights and the right of the people to vote. The people in the society should ensure the health of the elections in the system of the Islamic Republic of Iran more than

before. As mentioned above, the present study has analyzed the criminology of electoral crimes through analytical, applied and library methods and, in addition to the etiology of committing such crimes, has explained appropriate situational and social prevention strategies. The agents of the matter should pay attention to the prevention of electoral crimes and with the correct knowledge of the underlying factors, effective prevention and confrontation should be done in order to guarantee a healthy and transparent election.

This Page Intentionally Left Blank

تحلیل جرم‌شناختی جرایم انتخاباتی در نظام حقوقی ایران

مهدی مظفری اناری^{۱*}، محمد امینی زاده^۲

۱. کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و الهیات، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران.

* نویسنده مسئول: Email: Mahdi.mozafari@flt.uk.ac.ir

۲. استادیار، گروه حقوق، دانشکده حقوق و الهیات، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران.

Email: M.amini@uk.ac.ir

چکیده:

در عصر حاضر انتخابات یکی از پایه‌های اساسی نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران به شمار می‌رود. برگزاری یک انتخابات موفق نیازمند چهار عنصر اساسی رقابت از سوی کاندیدا، تضمین سلامت از سوی نهاد ناظر، امنیت از سوی نیروهای نظامی و نهایتاً مشارکت فعال از سوی مردم است. حال اگر در این عرصه خطیر، به واسطه ارتکاب جرایم و تخلفات، سلامت رأی مردم به خطر افتد، می‌بایست با ارائه راهکارها و اتخاذ تدابیر لازم تا حد ممکن در این حوزه، از وقوع جرایم پیشگیری نمود. یکی از مؤثرترین راهکارها، شناسایی علل وقوع جرایم انتخاباتی با بهره‌گیری از نظریات مکاتب مرتبط جرم‌شناسی می‌باشد؛ رویکردهای تحقیقی یا اثباتی، نظریات فرصت، انتخاب عقلانی و جرم‌شناسی فرهنگی از مهم‌ترین آموزه‌های جرم‌شناسی به شمار می‌روند که در علت‌شناسی جرایم انتخاباتی راهگشا بوده و در سیاست‌گذاری‌های کلان کیفی نیز می‌تواند در حوزه مقابله و پاسخ‌شناسی متناسب کارآمد باشد. در پژوهش حاضر که با روش تحلیلی،

پژوهش‌کده حقوق

نوع مقاله:

پژوهشی

DOI:

10.48300/JLR.2021.299899.1740

تاریخ دریافت:

۲۵ تیر ۱۴۰۰

تاریخ پذیرش:

۷ مهر ۱۴۰۰

تاریخ انتشار:

۲۰ خرداد ۱۴۰۲

کپی‌رایت و مجوز دسترسی آزاد:

کپی‌رایت مقاله در مجله پژوهش‌های حقوقی نزد نویسنده (ها) حفظ می‌شود. کلیه مقالاتی که در مجله پژوهش‌های حقوقی منتشر می‌شوند یا دسترسی آزاد هستند، مقالات تحت شرایط مجوز Creative Commons Attribution-Non-Commercial License 4.0 منتشر می‌شوند که اجازه استفاده، توزیع و تولید مثل در هر رسانه‌ای را می‌دهد، به شرط آنکه به مقاله استناد شود. جهت اطلاعات بیشتر می‌توانید به صفحه سیاست‌های دسترسی آزاد نشریه مراجعه کنید.

کاربردی و کتابخانه‌ای به تحلیل جرم‌شناختی جرایم انتخاباتی می‌پردازد، در کنار علت‌شناسی ارتکاب چنین جرایمی، راهکارهای پیشگیری وضعی و پیشگیری اجتماعی نیز مبتنی بر علت‌های احصاشده مد نظر قرار گرفته است که تا حد زیادی مفید و مؤثر بوده و کاربست آنها می‌تواند از کثرت وقوع این جرایم در عرصه انتخابات پیشگیری نماید.

کلیدواژه‌ها:

جرایم انتخاباتی، سلامت انتخابات، نظریات جرم‌شناسی، راهکارهای مقابله، پیشگیری.

حامی مالی:

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان:

مهدی مظفری اناری: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، استفاده از نرم‌افزار، اعتبارسنجی، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نظارت بر داده‌ها، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، نوشتن - بررسی و ویرایش، نظارت، مدیریت پروژه.
محمد امینی‌زاده: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، اعتبارسنجی، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نظارت بر داده‌ها، نوشتن - بررسی و ویرایش، نظارت، نظارت، مدیریت پروژه.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

مظفری اناری، مهدی و محمد امینی‌زاده «تحلیل جرم‌شناختی جرایم انتخاباتی در نظام حقوقی ایران». *مجله پژوهش‌های حقوقی* ۲۲، ش. ۵۳ (۲۰ خرداد ۱۴۰۲): ۳۸۳-۴۱۶.

مقدمه

انتخابات در نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران از مهم‌ترین ارکان مردم‌سالاری دینی به شمار می‌آید و حکایت از حاکمیت انسان بر سرنوشت خویش دارد. «حاکمیت انسان بر سرنوشت خویش نیز می‌تواند نتیجه منطقی اصل اعتقادی آزادی و اختیار انسان و حاکمیت او بر سرنوشت خویش باشد که به حکم مشیت الهی آزاد، مختار، مسؤول و حاکم بر سرنوشت خویش آفریده شده است.»^۱ در حقیقت انتخابات تجلی بارز حق تعیین سرنوشت است و اصل ۵۶ قانونی اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز بر این امر اشاره دارد. مشارکت گسترده مردم در انتخابات و تعیین حق سرنوشت خویش تنها زمانی اثرگذار و امیدآفرین است که از رأی آنان صیانت شده و جرایم و تخلفات انتخاباتی به حداقل ممکن برسد. در پژوهش حاضر هدف، پرداختن به جرایم انتخاباتی از منظر جرم‌شناختی است تا ضمن بررسی مبانی جرم‌شناسی این‌گونه جرایم، راهکارهای مقابله علمی و پیشگیرانه با آنان مدنظر قرار گیرد.

در موضوع جرایم انتخاباتی پژوهشی‌های متعددی صورت پذیرفته است؛ پایان‌نامه انور مراد علی پور در دانشگاه قم با عنوان «بررسی جرایم انتخاباتی»، پایان‌نامه حجت‌الله فیروزی در دانشگاه تهران با عنوان «بررسی جرایم انتخاباتی در قوانین ایران» و در نهایت کتاب احسان شاهین پور با عنوان «بررسی سیاست جنایی ایران در خصوص جرایم انتخاباتی با نگاهی به حقوق فرانسه» مهم‌ترین آنها به شمار می‌رود.

در حقیقت نوآوری و ابتکار پژوهش حاضر در نگاه جرم‌شناسانه به جرایم انتخاباتی رخ می‌نماید؛ مسأله‌ای مهم و بنیادین که در پژوهش‌ها و تحقیقات صورت‌گرفته تاکنون به آن پرداخته نشده و حلقه مفقوده در بررسی جرایم انتخاباتی به شمار می‌رود. لذا در این خصوص نخست به ریشه‌یابی و علت‌شناسی جرایم انتخاباتی در پرتوی نظریات و مکاتب جرم‌شناسی پرداخته شده و سپس راهکارهای پیشگیری و مقابله با آن پیشنهاد می‌گردد.

۱- مبانی جرم‌شناختی جرایم انتخاباتی

جرایم انتخاباتی به تعبیر برخی اعمالی (فعل یا ترک فعل) است که مرجع صالح قانونی آنها را به عنوان جرایم موضوع قانون انتخابات تعریف نموده و برای آنها ضمانت اجرا (مجازات) نیز تعیین کرده است.

۱. محمدحسن باقری، آشنایی با مفاهیم حقوق عمومی، طرح پژوهشی برون دانشگاهی (تهران: پژوهشکده شورای نگهبان، ۱۳۹۲)، ۱۰.

این اعمال ممکن است موجب مخدوش نمودن فعالیت‌های قانونی شهروندان در امر انتخابات شده و تأثیر اساسی بر روند نتیجه و سرنوشت انتخابات داشته باشند.^۲ برخی نیز جرایم انتخاباتی را رفتارهای محل سلامت انتخابات از زمان شروع انتخابات تا زمان اعلام اسامی قطعی منتخبین می‌دانند.^۳ به هر ترتیب جرم انتخاباتی رفتارهایی است که امکان ارتکاب آن توسط مجریان، ناظران، انتخاب‌کنندگان، انتخاب‌شوندگان و رسانه‌ها وجود داشته و برای آن ضمانت اجرای کیفری پیش‌بینی گردیده است.

در عصر حاضر، جرم‌شناسی دانشی میان‌رشته‌ای محسوب می‌شود که در شناخت پدیده‌های مجرمانه انتخاباتی کارایی قابل توجهی دارد؛ چرایی ارتکاب جرم و چگونگی مقابله با جرایم در این عرصه، نقشی مهم در ریشه‌یابی و پاسخ‌شناسی مطلوب در حوزه کیفری ایفا می‌کنند. لذا به منظور شناخت مبانی جرم‌شناسی جرایم انتخاباتی و تضمین هر چه بیشتر سلامت انتخابات لازم است از نظریات و مکاتب جرم‌شناختی در این خصوص بهره‌گرفت. در ادامه به مهم‌ترین نظریات و مکاتب جرم‌شناسی در پیدایش پدیده جرم انتخاباتی پرداخته می‌شود.

۱-۱- نظریه تحقیق یا اثباتی

یکی از مهم‌ترین نظریات جرم‌شناختی، نظریه تحقیق یا اثباتی است. البته اثبات‌گرایی را با کلامی دقیق‌تر باید یک فلسفه دانست تا یک نظریه، در این حال حتی اگر به اثبات‌گرایی به عنوان یک فلسفه هم نگاه کنیم، باز هم انواع گوناگونی را برای آن می‌توان یافت. از این رهگذر آبراهام کاپلان^۴ دو شکل اصلی را برای اثبات‌گرایی معرفی می‌کند؛ نخستین مورد، محصول فلسفه روشنگری قرن ۱۸ میلادی و تأکید آن بر اهمیت خرد و تجربه است. دومین مورد مربوط به قرن بیستم است که با عنوان «اثبات‌گرایی منطقی» شناخته می‌شود که دارای ارتباطی نزدیک با استدلال ریاضی و شیوه‌های رسمی اندیشیدن است.^۵ نظریه اثبات‌گرایی یا پوزیتیویسم خود دارای سه حوزه زیست‌شناسی، روان‌شناختی و جامعه‌شناختی است؛ اما به نظر می‌رسد که پوزیتیویسم اجتماعی بهتر بتواند در بحث مورد نظر ما یعنی جرایم انتخاباتی به کار

۲. حجت الله فیروزی، «بررسی جرایم انتخاباتی در قوانین ایران» (پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۸۱)، ۶-۷.

۳. عباس شیخ الاسلامی، «پیشگیری از جرایم و تخلفات انتخاباتی و مدیریت آن» (مقاله ارائه شده در همایش علمی کاربردی پیشگیری از وقوع جرم، مشهد، ۱۳/۱۲/۱۳۸۸)، ۳.

4. Abraham Kaplan

۵. فرانک پی ویلیامز و ماری لین دی مک شین، نظریه‌های جرم‌شناسی، ترجمه حمیدرضا ملک محمدی (تهران: نشر میزان، ۱۳۹۵)، ۶۴.

آید؛ چراکه بستر و فضای شکل‌گیری جرایم انتخاباتی در جامعه و اجتماع شکل گرفته و اموری ملموس و مادی به نظر می‌رسند و لذا ارتباطی تنگاتنگ با محیط اطراف، مذهب و پدیده‌های اجتماعی بیرونی دارند. به طور کلی نظریه پوزیتیویسم اجتماعی خود دارای چندین نظریه و مکتب بوده که هر کدام بُعدی خاص از این نظریه کلان را پوشش می‌دهد. از این رو سعی می‌گردد تا مرتبط‌ترین نظریات در این حوزه به عنوان مبانی جرم‌شناختی جرایم انتخاباتی مورد تبیین و واکاوی قرار گیرند.

۱-۱-۱- منازعه فرهنگ

در حوزه مکتب شیکاگو نظریه‌ای به چشم می‌خورد که از آن با عنوان «منازعه فرهنگ» یاد می‌شود. نظریه منازعه فرهنگ از سلین^۶، بر محور «هنجارهای هدایتگر» یعنی قواعدی که بر رفتار حاکمند، می‌چرخد. گروه‌های دارای قدرت سیاسی و اجتماعی می‌توانند از هنجارهای هدایتگر برای کنترل و تعریف بزه نیز استفاده کنند؛ به طوری که اگر فرهنگ یک فرد، عملی را تأیید کند اما فرهنگ غالب آن را تأیید نکند زمینه برای اجرای یک رفتار مجرمانه کلید خواهد خورد.^۷ حال در این خصوص می‌توان گفت واکاوی رفتارهای مجرمانه انتخاباتی ما را به این نکته رهنمون می‌کند که گروه اقلیتی که به هر شکل دارای منافع و امتیازاتی از قبیل پیروزی در انتخابات هستند، عملی را تأیید می‌کنند و گاه‌گذاری در پرتوی آن اقدام به رفتارهایی چون خرید و فروش رأی، مداخله در امر انتخابات و رأی دادن با شناسنامه دیگری می‌کنند و حال آنکه فرهنگ غالب این چنین رفتارهایی را توجیه و تأیید نکرده است و صد البته که تقبیح نیز می‌کند. در اینجا است که منازعه و نزاعی ملموس مابین فرهنگ گروهی خاصی در انتخابات با فرهنگ غالب جامعه شکل می‌گیرد و این رفتارهای قبیح گروه اقلیت به رفتاری مجرمانه و ناپسند تعبیر می‌شود. در حقیقت این منازعه فرهنگ بین مرتکبان جرایم انتخاباتی و افراد مطیع قانون در جامعه خود می‌تواند نشأت گرفته از تعارضات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی باشد که ریشه در عواملی چون تربیت ناصحیح، نقش والدین، ساختارهای نامطلوب سرمایه‌داری و به طور کلی فقدان چهارچوب‌های لازم در پیشگیری‌های غیر کیفری به خصوص پیشگیری مجرم‌مدار (اجتماعی) دارد و نیازمند بازنگری اساسی در راهکارهای مقابله پیشگیرانه هستیم.

6. Sellin

۷. پی ویلیامز و لین دی مک شین، پیشین، ۱۰۴.

۱-۱-۲- نظریه معاشرت ترجیحی

نظریه معاشرت ترجیحی ساترلند^۸ بیانگر این است که رفتار مجرمانه در میانکنش با اشخاص دیگر در یک فرایند ارتباط، آموخته می‌شود و این هم یادگیری رفتار مجرمانه و هم شگردهای ارتکاب جرم را در برمی‌گیرد و هم جهت ویژه‌ای به انگیزه‌ها، رانش‌ها، توجیه‌ها و نگرش‌ها می‌دهد. یادگیری جهت‌گیری‌های انگیزه‌ها و رانش‌ها از طریق تعبیرهای مجموعه‌های قوانین به عنوان مطلوب و نامطلوب صورت می‌گیرد و شخص بدین جهت بزه‌کار می‌شود که تعابیر مطلوب از نقض قانون بر تعابیر نامطلوب از نقض آن قانون غلبه می‌یابد. این بنیاد نظریه معاشرت ترجیحی است.^۹ به تعبیر بهتر افراد یک گروه تابع سیاست‌ها و دیدگاه‌های کلان گروه خود بوده و حتی در زمان معاشرت‌ها و نشست و برخاست‌ها از همسالان خود رفتارهای مجرمانه را فرامی‌گیرند که در خصوص جرایم انتخاباتی بهترین شاهد مثال میتینگ‌های تبلیغاتی و ستادهای انتخاباتی می‌باشد. در این ستادها جوانان و بزرگسالانی با رویکردهای شبیه به هم در کنار هم جمع شده و معاشرت‌ها و رفت و آمدهای آنان در رفتارهای مجرمانه اتخاذ شده توسط دیگری بالأخص در ارتکاب جرم در فرآیند انتخابات اثرگذار است. لذا تأثیر گروه‌های معاشرت‌کننده بر انسان قابل ملاحظه بوده و در عرصه انتخابات که صحنه حضور و بروز مردم با دیدگاه‌ها و نظرات مختلف است، این معاشرت‌ها می‌تواند به بروز برخی رفتارهای مجرمانه انتخاباتی منتهی شود. در واقع می‌توان معاشرت و نشست و برخاست‌های انتخاباتی را یکی از عوامل ایجاد جرم در بین افراد دانست که لازم است مبتنی بر این دیدگاه به پیشگیری وضعی و اجتماعی مقتضی که ناظر بر فعالیت و معاشرت گروه‌های هدف باشد، همت گمارد.

۱-۱-۳- نظریه نابهنجاری (آنومی)

مبدع این نظریه جناب امیل دورکیم^{۱۰} است. ایشان در کتاب تقسیم کار در جامعه این نظر را بیان داشت که جوامع از حالت ایستاده و مکانیکی به سوی شکلی پیچیده و کاملاً تخصصی (ارگانیک) حرکت می‌کنند. لذا در جوامع مکانیکی اهداف و رویکردها همسان بوده و در یک راستا گام برمی‌دارند و گسست

8. Sutherland

۹. علی حسین نجفی ابرند آبادی، «تقریرات درس جامعه‌شناسی جنایی»، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران، ۱۳۹۱، ۵۴.

10. Emile Durkheim

اجتماعی و بیگانگی در چنین جوامعی کمتر وجود دارد؛ اما در جوامع ارگانیکی که تخصصی نیز شده است به دلیل پیشرفته شدن امور و فاصله گرفتن افراد و پرداختن هرکدام از افراد به کاری، گسست اجتماعی به وجود آمده و نابهنجاری نتیجه طبیعی چنین جوامع مدرنی خواهد بود.^{۱۱} به تعبیر دیگر بی‌هنجاری از منظر دورکیم چنین بیان می‌شود: «هرگاه شیرازه تنظیم‌های اجتماعی از هم گسیخته گردند، نفوذ نظارت‌کننده جامعه بر گرایش‌های فردی، دیگر کارایی‌اش را از دست خواهد داد و افراد جامعه به حال خودشان واگذار خواهند شد که چنین وضعیتی را بی‌هنجاری می‌خوانند. این اصطلاح به وضع بی‌ضابطگی نسبی در کل جامعه یا در برخی از گروه‌های ترکیب‌کننده آن راجع است. در این موقعیت، آرزوهای فردی دیگر با هنجارهای مشترک تنظیم نمی‌شوند و در نتیجه، افراد بدون راهنمای اخلاقی می‌مانند و هر کسی تنها هدف‌های شخصی‌اش را دنبال می‌کند.»^{۱۲} در شکل‌گیری جرایم انتخاباتی این نظریه قابل تأمل است؛ در عصر حاضر که دیگر خبری از جوامع ابتدایی و زندگی‌های قومی و قبیله‌ای با فرهنگ‌های واحد و مسلط نبوده و به دلیل تقسیم کار پیچیده در جوامع شهری، فاصله‌های طبقاتی گسترده و عدم پیوندهای مستحکم خانوادگی، نابهنجاری در جوامع ارگانیکی امری بدیهی محسوب می‌شود، افراد کنترل لازم بر رفتارشان را نداشته و این خود نشأت گرفته از تخصصی شدن جوامع می‌باشد. حال اگر در کش و قوس‌های تبلیغات انتخاباتی و رأی‌گیری‌ها، نامزدی افکار و عقاید گروهی را با خود همراه سازد، گسست اجتماعی و جامعه ارگانیکی موجود باعث می‌شود که در این وضعیت فرد خود را تابع نامزد انتخاباتی دانسته و از هرگونه قید و بندی‌های یابد و در راه پیروز شدن نامزد مورد نظر خود از هر تلاشی دریغ ننماید. لذا نابهنجاری و آنومی در این موارد امری است که بروز می‌نماید و آسیب‌زا است.

۱-۴- نظریه کنترل اجتماعی

اصطلاح «کنترل» آنچه را که در ذهن ما تداعی می‌کند، بیشتر ناظر به محافظت و نظارت بر رفتارهای انسانی است و هنگامی که به اصطلاح «اجتماعی» افزوده می‌شود، دلالت بر این مقصود دارد که منشأ این کنترل و جهت دادن به رفتارها، امورات اجتماعی و بیرونی‌اند. معروف‌ترین و بارزترین نسخه نظریه کنترل اجتماعی را هیرشی^{۱۳} در طی دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ پایه‌گذاری کرده است و برخی از

۱۱. پی ویلیامز و لین دی مک شین، پیشین، ۱۴۲.

۱۲. لوئیس آلفرد کورز، زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی، ترجمه محسن ثلاثی (تهران: انتشارات علمی، ۱۳۷۷)، ۱۹۲.
13. Hirshish

جرم‌شناسان به این نظریه به عنوان نظریه تقید اجتماعی رجوع می‌کنند.^{۱۴} کنترل در حقیقت دارای دو مرتبه و جایگاه است: اولین نوع کنترل در خانواده و محیط والدین شکل می‌گیرد اما مرتبه دوم کنترل اجتماعی در جامعه است و اگر در مرحله اول به درستی اقناع در فرد شکل نگرفته و کنترل اساسی اعمال نشود، نوبت به کنترل‌های تدافعی نظام عدالت کیفری می‌رسد. «هیرشی بر این نظر است که رفتار انحرافی، نتیجه ضعف پیوندهای فرد با جامعه است. در نظریه او چهار عنصر برای سنجش پیوند فرد با جامعه یا دیگران دیده شده است که عبارتند از دل‌بستگی: میزان توجه و حساسیت فرد به دیگران و دیدگاه‌ها و خواسته‌هایشان؛ تعهد: میزان هماهنگی پاداش‌ها و مجازات‌های اجتماعی با رفتار هم‌نوا و نابهنجار افراد؛ درگیر بودن: مدت‌زمانی که فرد برای فعالیت‌های عادی اجتماعی صرف می‌کند؛ باور داشتن: میزان اعتبار هنجارهای اجتماعی برای فرد با میزان درونی کردن هنجارهای اجتماعی هر عنصر، یک حلقه ارتباط بین فرد و جامعه است.»^{۱۵} اما محل ارتباط این نظریه با جرایم انتخاباتی این است که جرم انتخاباتی در جامعه امروزی به واسطه برخی گسست‌های اجتماعی و فقدان کنترل‌های اقناعی در خانواده و محیط‌های ابتدایی زندگی انسان نظیر مدرسه، مسجد و محیط دوستان شکل می‌گیرد؛ در عصر حاضر به واسطه غلبه فرهنگ شهرنشینی و از بین رفتن پیوستگی‌ها و تعلق خاطر افراد به محیط‌های کوچک زندگی، کم‌رنگ شدن رنگ و بوی مذهب و اعتقادات در زندگی‌های امروزی در جوامع مدرن، کاهش سطح اشتغال و عدم موازنه جمعیت جویای کار با مشاغل موجود در سطح جامعه که خود منتهی به بیکاری و فراغت خاطر قشر جوان پرنرزی دارد و فقدان تعهدات لازم نسبت به جامعه و محیط اجتماعی محل زندگی خود، همه و همه عواملی‌اند که کنترل اجتماعی و قیود وابستگی را متزلزل و فرد به راحتی در عرصه اجتماع مرتکب چنین جرایمی می‌شود. به عنوان مثال جوانان جویای کار که شغل و درآمدی نداشته و فاقد علایق و احساس کنترل خانوادگی هستند، اگر در شهری بزرگ مثل تهران زندگی کنند، به راحتی خود را بر موج حواشی انتخاباتی سوار کرده و چه‌بسا در صورت فریب خوردن، حتی اقدام به ارتکاب خرید و فروش رأی یا مداخله در امور انتخابات یا جعل رأی دادن بیش از دوبرابر و یا هر یک از رفتارهای دیگر در قانون انتخابات کنند. به همین جهت کنترل اجتماعی امری بسیار لازم تلقی می‌شود، به‌خصوص در مواقعی که فرد از کنترل اقناعی در خانواده محروم مانده و حال

۱۴. پی ویلیامز و لین دی مک شین، پیشین، ۲۹۳.

۱۵. احمد شفازاده، «بررسی نظریه هیرشی در کنترل اجتماعی از دیدگاه قرآن»، فصلنامه راهبرد اجتماعی و فرهنگی ۳۳(۱۳۹۸)، ۱۱۲-۱۱۱.

اگر جلوی چنین فردی از طرق امنیتی، انتظامی و قضایی گرفته نشود آسیب‌های بیشتری بر اجتماع وارد می‌سازد. البته لازم به تأکید است، به جهت حساسیت بالایی که نسبت به انتخاب ناظران و مجریان در امر انتخابات وجود دارد، کم پیش آمده است که ارتکاب جرایم انتخاباتی توسط آنان رقم بخورد و قاطبه جرایم را بر اساس آمارها، انتخاب‌کنندگان و انتخاب‌شوندگان مرتکب می‌شوند که با دلایل ذکر شده بالا هم‌خوانی قابل ملاحظه‌ای دارد.

۱-۱-۵- نظریه فشار

نظریه فشار به طور کلی از نوعی تبعیض و تفاوت حکایت دارد. کار مرتون^{۱۶} پایه‌گذار این نظریه بوده است که در پی نشان دادن هنجارها و ارزش‌هایی اجتماعی و فرهنگی بود که نظم یا بی‌نظمی اجتماعی را به وجود آورده‌اند و ملاحظه اصلی او نیز شناسایی شرایطی بوده که ضمن آن، به رغم وجود شیوه‌های اجتماعی دستیابی به موفقیت، دسترسی به ابزارهای اجتماعی یاد شده برای همه اشخاص ممکن نمی‌باشد.^{۱۷} این نظریه بنا به تعریف خود بر این موضع استوار گردیده است که جامعه اهدافی را به عنوان اهداف متعالی و ارزشی برای همگان معرفی می‌کند اما علی‌رغم این اعلان و تبیین، راه‌ها و ابزارهای دستیابی به این ارزش‌ها را در اختیار افراد قرار نمی‌دهد و اینجاست که فشار قابل ملاحظه‌ای بر افرادی که از ابزار لازم بهره‌ای ندارند، بار خواهد شد. اینجاست که اگر توانایی انطباق با شرایط موجود را نداشته باشند، برای کسب این ابزارها به سراغ راه‌های مجرمانه و انحرافی می‌روند. به تعبیر مرتون، «جامعه وقتی دچار آنومی می‌شود که تعادل میان اهداف و ارزش‌های فرهنگی با راه‌ها و امکانات اجتماعی به هم بریزد، به طوری که افراد جامعه قادر نباشند از طریق هنجارهای مورد پذیرش جامعه و امکانات و وسایل مجاز به اهداف و مطلوب‌های فرهنگی جامعه دست یابند و در نتیجه این عدم تعادل ساختاری، زمینه اجتماعی برای بروز رفتارهای نابهنجار و انحرافات اجتماعی را فراهم می‌کند و در صورت عدم اصلاح ساختاری در پر کردن شکاف میان اهداف و راه‌های مجاز فرهنگی اجتماعی، ناهم‌نوایی و رفتار کج‌زوانه در جامعه گسترش یافته و امنیت اخلاقی و اجتماعی جامعه سلب خواهد شد.»^{۱۸} نظریه فشار هم‌خوانی قابل ملاحظه‌ای با رویکردهای جرم‌شناسی رادیکال به عنوان یکی از گونه‌های جرم‌شناسی واکنش

16. Merton

۱۷. ساندرا والک لیت، شناخت جرم‌شناسی، ترجمه حمیدرضا ملک محمدی (تهران: نشر میزان، ۱۳۸۶)، ۴۴.
۱۸. معصومه حسینی کشاورز، «نظریه فشارهای اجتماعی مبتنی بر عدم برابری فرصت‌ها دورکیم و مرتون» (مقاله ارائه شده در پنجمین همایش ملی فقه، حقوق و علوم جزا، تهران، ۱۳۹۶/۸/۲۶)، ۹-۸.

اجتماعی دارد. در جرم‌شناسی رادیکال نظام سرمایه‌داری و قوانین و مقررات موجود خود می‌تواند در بروز جرم و بزه‌کاری مؤثر باشد.^{۱۹} مکتب آسیب اجتماعی‌شناسی نیز مکتبی است که اخیراً در مطالعات جرم‌شناسی مورد توجه قرار گرفته و در امتداد مسیر جرم‌شناسی رادیکال به نقش ساختارها و فرایندهای موجود در شکل‌گیری آسیب‌های اجتماعی می‌پردازد. آسیب اجتماعی‌شناسی علاوه بر مطالعه عوامل کلان و ساختاری آسیب‌های اجتماعی به بررسی روش‌های پیشگیری از این آسیب‌ها نیز می‌پردازد.^{۲۰} در حقیقت بسیاری از نارسایی‌های حقوق کیفری و عدم توفیق جرم‌شناسی در مهار و کنترل جرم را می‌توان ناشی از محدود و مضیق بودن انگاره جرم معرفی نمود که صرفاً با پاسخ‌های کیفری روبه‌رو می‌گردد.^{۲۱} در امر انتخابات، ارتکاب برخی جرایم توسط مردم و انتخاب‌شوندگان می‌تواند نوعی آسیب اجتماعی قلمداد شده که ناشی از فشار ناروای آنان در پی تبیین اهداف و عدم دسترسی آنان به ابزار مناسب جهت نیل به آن اهداف باشد. به تعبیر بهتر، در جریان انتخابات، انتخاب‌کنندگان و انتخاب‌شوندگان گاهی ممکن است افرادی باشند که در موضع نظریه فشار قرار گیرند؛ به گونه‌ای که جامعه کثرت‌گرای امروزی با تبیین برخی اهداف و آرمان‌های متعالی و مطلوب و مادی‌گرایانه چون رفاه‌طلبی، فرهنگ مدرنیته، مال و ثروت‌اندوزی، فرهنگ اغنیاء، زندگی اشرافی و... افراد را به طمع این‌گونه اهداف وارد این فضای رقابتی کنند و افرادی که تاکنون امکان دستیابی به این اهداف را نداشته و از ابزارهای نیل به این اهداف نیز در زندگی بی‌بهره بوده‌اند، ممکن است دست به ارتکاب جرایم مذکور در حوزه انتخابات زده تا به طریقی بتوانند به آن آرمان و ارزش متعالی دست یابند. با دو مثال به تبیین این موضوع می‌پردازیم؛ به عنوان مثال فردی که در ستاد انتخاباتی یک فرد مشهور و ثروتمند فعالیت می‌کند و حامی او می‌شود و حال آنکه خودش هیچ توان مالی و ظرفیتی نداشته است و به پیروزی کاندیدای مورد حمایت خود دل می‌بندد تا از پس این پیروزی شاید بنا به وعده‌های این کاندیدا به شغل و موقعیتی دست یابد، اگر فرصتی فراهم شود ممکن است دست به تقلب و حتی رأی دادن با تزویر نیز بزند و جرایمی که توسط انتخاب‌شوندگان ممکن است اتفاق افتد را مرتکب شود. در مثال دوم لازم است به موقعیت انتخاب‌شوندگان نیز اشاره داشت؛ انتخاب‌شوندگان نیز بعضاً و به طور موردی ممکن است جزء طبقات محروم و پایین جامعه باشند

۱۹. اسمعیل رحیمی‌نژاد، رویکردهای نوین در جرم‌شناسی انتقادی و سیاست جنایی (تهران: انتشارات مجد، ۱۳۹۸)، ۲۱.
 ۲۰. فرانسواز وان هام، آسیب اجتماعی‌شناسی: رشته جدید، توسعه قلمرو جرم‌شناسی؟ (دایره المعارف علوم جنایی)، ترجمه سید حسین حسینی و اقبال محمدی (تهران: نشر میزان، ۱۳۹۲)، ۹۲۸.
 ۲۱. محمدابراهیم شمس ناتری و بهمن شهریاری، «ماهیت جرم‌شناختی رفتارهای منتهی به مخاطرات در مکتب نوظهور زمبولوژی»، مدیریت مخاطرات محیطی ۳(۱۳۹۴)، ۳۲۵.

و به دلیل ضعف اعتقادات و تهاجم و غلبه فرهنگ تکثرگرایی و مادی‌پرستی، به طریقی بخواهند در این ورطه پیروز شده و وارد جرگه منتخبین شوند. حال اگر موقعیتی پیش آید که این فرد بتواند دست به عملی بزند و جرمی را رقم زده تا در نتیجه انتخابات مؤثر افتد، شاید چنین کند. به هر ترتیب اگر ارتکاب این‌گونه رفتارها با نگاه آسیب‌شناسانه و از جایگاه مکاتب جرم‌شناسی رادیکال و آسیب اجتماعی‌شناسی مطالعه و بررسی شود، بهترین راهکارهای مقابله، از نوع اجتماعی و تربیتی است تا ضمانت اجرای کیفری و سزایرایی. البته لازم است فرایندها و ساختارهای شکل گرفته بر تضاد طبقاتی و سرمایه‌داری نیز اصلاح شود که خود منشأ این‌گونه آسیب‌ها به شمار می‌رود. فلذا آموزه‌های نظریه فشار به خوبی می‌تواند مبنای جرم‌شناختی مهمی در ارتکاب جرایم مذکور به شمار رود، هر چند که در مثال‌های فوق اشاره گردید که این‌گونه جرایم موقعیت‌مدار بوده و فرصت ارتکاب جرم نیز باید مهیا باشد که در گفتار بعدی به این نظریه مهم نیز اشاره می‌شود.

۱-۲- نظریه فرصت

یکی از نظریات بسیار مهم و پرکاربرد در حوزه مطالعات جامعه‌شناختی و رویکردهای بازگشت به کلاسیک، نظریه فرصت است. این نظریه به نقش موقعیت‌های مناسب در ارتکاب جرم تأکید دارد. «تفکر حاکم بر این نظریه آن است که به صرف وجود بزهدار و بزهدیده، جرم واقع نمی‌شود بلکه باید فرصت و موقعیت مناسب برای ارتکاب نیز فراهم باشد. این همان امری است که ما در فلسفه تحت عنوان فراهم بودن مقتضیات و فقدان موانع می‌شناسیم. پس تئوری فرصت از نقش مثبت شرایط زمینه‌ساز وقوع جرم و نقش منفی عوامل مانع وقوع جرم، صحبت می‌کند و مدعی است که افزایش فرصت‌های ارتکاب جرم، احتمال وقوع جرایم را افزایش داده و برعکس کاهش فرصت‌های ارتکاب، احتمال وقوع جرایم را تقلیل می‌دهد.»^{۲۲} همان‌گونه که در تبیین این نظریه گذشت، جرم تنها از اجتماع بزهدار و بزهدیده حاصل نخواهد شد، بلکه موقعیت و فرصت‌های عینی نیز بر این امر اثر داشته و به تحقق جرم و اساساً انگیزه شکل‌گیری آن کمک شایانی خواهند نمود. اصولاً برای اینکه جرمی به وقوع یابد، حداقل سه عامل و لازم می‌آیند تا در کنار هم جرم را رقم بزنند؛ نخست اینکه یک بزهدار پراگماتیک است که انگیزه لازم برای ارتکاب جرم را داراست، دوم اینکه یک سبیل و هدف مناسب و جذاب باید باشد که این انگیزه روی او اعمال شود؛ و سوم اینکه هدف مذکور فاقد مانع و به تعبیر دیگر محافظت نشده باشد. پس از شناخت و

۲۲. غلامرضا محمدنسل، «اصول و مبانی نظریه فرصت جرم»، فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی ۳(۱۳۸۶)، ۲۹۴.

تبیین اجمالی نظریه فرصت، می‌بایست ارتباط آن با جرایم انتخاباتی آشکار گردد. جرایم تصریح شده در قانون انتخابات که از فراوانی بالایی برخوردارند، اصولاً در فضایی که شرایط و موقعیت‌های ارتکاب جرم فراهم است، واقع می‌شوند. نظریه فرصت را می‌توان با نگاهی عمومیت‌یافته بر تمام جرایم ارتكابی توسط همه افراد دخیل در حوزه انتخابات ملاحظه نمود. به طوری که این فرصت‌ها همان‌طور که می‌تواند بر ارتکاب جرم توسط مجریان و ناظران انتخابات تأثیرگذار باشد، به گونه‌ای مساوی خواهد توانست انتخاب‌کنندگان و انتخاب‌شوندگان را نیز به ارتکاب جرم سوق دهد.

تعداد زیاد آرای قابل شمارش، تعداد اندک ناظران و مجریان هر شعبه، هیجان خاص زمان انتخابات، دستی بودن اخذ و شمارش رأی، همه و همه دست به دست هم داده تا فرصتی برای مرتکب فراهم آورد که از این وضعیت استفاده نموده و نسبت به اخلال در امر انتخابات با هر گونه جرم و تخلفی اقدام نماید. این نظریه به نظر می‌رسد از عمومیت و شمول بالایی در انتخابات برخوردار باشد و به خوبی و به نحو صحیحی می‌توان با ارائه راهکارهای مفید و مؤثر فرصت لازم را برای مرتکبان از بین برد تا سلامت و امنیت انتخابات مصون و محفوظ ماند، چنانکه در بخش راهکارهای مقابله با جرایم انتخاباتی نیز به این مهم پرداخته می‌شود.

۱-۳- نظریه انتخاب عقلانی

به موجب نظریه انتخاب عقلانی، پدیده‌های اجتماعی حاصل افعال انسان‌هایی هستند که هدف معینی بر اعمالشان حاکم است؛ به یک تعبیر اعمال انسان‌ها به سنجشی عاقلانه نزد آنها مسبوق خواهد بود.^{۲۳} آنچه تحت عنوان سنجش عاقلانه مطرح می‌شود همان هزینه و فایده‌ای است که در لحظه ارتکاب جرم رخ می‌نماید؛ چنانکه مرتکب با سنجش هزینه‌های ارتکاب جرم (وجه منفی) و از طرف دیگر منافع حاصل از آن (وجه مثبت) دست به انتخابی می‌زند که بیشترین سود و کمترین ضرر را دربردارد و این انتخاب بر سرنوشت او در ارتکاب یا عدم ارتکاب جرم اثرگذار خواهد بود. در عرصه مهم و خطیر انتخابات که منافع و مزایای گروه‌های شرکت‌کننده در آن به نحو آشکاری به چشم می‌آید، این انتخاب عقلانی برای مرتکبان جرایم انتخاباتی می‌تواند در ارتکاب جرم توسط آنها اثرگذار باشد؛ به طوری که انتخاب‌کنندگان و انتخاب‌شوندگان بنا به منافع حاصل از پیروزی در انتخابات ممکن است در یک

۲۳. محمدتقی پوریان، «نقد نظریه انتخاب عقلانی در تصمیم‌گیری سیاست‌های راهبردی»، فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست ۲۳ (۱۳۹۶)، ۲۱۸.

تصمیم‌گیری و کنشگری عقلانی دست به انتخاب بزنند که حکایت از این دارد که اگر مرتکب تقلب یا اختلال به هر امری در انتخابات شوند و نتیجه را به نفع خودشان یا نامزد مورد نظرشان تغییر دهند و در مقابل نیز هزینه این عمل مجرمانه هنگفت نباشد، دست به ارتکاب زده و منافع حاصل بر هزینه‌ها چیره می‌گردد. لذا مجرم انتخاباتی نیز دقیقاً در یک فرایند حسابگری جزایی در حال سنجش و پالایش منافع و هزینه‌های حاصل از انتخابات و جرم مورد نظر است که می‌توان با سختگیری و افزایش هزینه‌های این جرم تا حد ممکن از ارتکاب آن جلوگیری به عمل آورد.

۱-۴- رویکرد جرم‌شناسی فرهنگی

در عصر حاضر یکی از نظریات مهمی که در جوامع معاصر بسیار به آن توجه گردیده و مقوله فرهنگ در عمل مجرمانه دخیل نموده است، رویکردهای جرم‌شناسی فرهنگی است. این نکته در جرم‌شناسی فرهنگی بسیار حائز اهمیت است که نگاه به جرایم و انحرافات جوانان و فرهنگ جوانی سرلوحه بیشتر دیدگاه و نظرات است. به تعبیر فرل^{۲۴} «جرم‌شناسی فرهنگی شاخه‌ای از جرم‌شناسی انتقادی معاصر است که نقش ساختارهای فرهنگی، سیاسی و به ویژه رسانه‌های جمعی در وقوع جرم را مورد مطالعه قرار می‌دهد.»^{۲۵} در واقع جرم‌شناسی فرهنگی به مطالعات مرتبط فرهنگی، سیاسی و بازنمایی رسانه‌ای بر جرم و انحراف پرداخته و تأثیرات متقابل مقوله فرهنگ و جرم را مورد مطالعه قرار می‌دهد. به یک تعبیر می‌توان گفت در جرم‌شناسی فرهنگی، نگاه به جرم و پدیده‌های مجرمانه و علت‌شناسی و راهکارهای مقابله از دریچه فرهنگ مطالعه و بررسی می‌شود که تا پیش از این سابقه نداشته و نوآوری مطالعات جرم‌شناسی فرهنگی به شمار می‌رود. در جرم‌شناسی فرهنگی به شکل گسترده و کلی‌نگر با تکیه بر اصول اولیه نظریات جرم‌شناسی، عوامل پیدایش جرم، پیامدهای هر نوع انحراف اجتماعی و شیوه‌های پیشگیری از نگاه فرهنگ و ملزومات آن نگریسته می‌شود و بر آن است تا شناختی هر چه بهتر از زمینه‌های فرهنگی بروز بزهکاری و همین‌طور راهکارهای پیشگیری، مقابله و سیاست‌گذاری مقتضی در این خصوص را به دست دهد.^{۲۶} در این رویکرد، «در مطالعه جرم، علاوه بر خود عمل مجرمانه، صحنه جرم، اطلاعات و اخبار و بازنمایی‌های مربوط به آن و کارناوال جرم نیز حائز اهمیت است. برای فهم جرم توجه به تصاویر متعدد آفریده شده و مصرف شده توسط مجرمین، خرده‌فرهنگ‌های آنها، پلیس و دستگاه

24. Ferrell

25. Jeff Ferrell, "Cultural criminology", *annual review of sociology* 25(1999), 396.

۲۶. محمد فروتن، «واکاوی جرم‌شناسی فرهنگی در ایران»، پژوهشنامه حقوق بشری ۱(۱۳۹۸)، ۷۳.

قضایی، رسانه‌ها و مخاطبان آنها ضرورت می‌یابد، علاوه بر دو سنت انتقادی / پست مدرن و مطالعات فرهنگی، جرم‌شناسی فرهنگی از سنت متعارف جامعه‌شناسی و به ویژه منظر تعامل‌گرایی نمادین که جرم را دارای وجهی برساخته می‌داند نیز تأثیرات زیادی پذیرفته است. پشتوانه‌های نظری چندگانه فوق توجه هم‌زمان این سنت به ساختارهای قدرت (قدرت سیاست)، تراحم‌های معنایی، جهان‌های نمادین، بازنمایی‌ها و انتقال پیام رسانه‌ای را توضیح می‌دهد.^{۲۷} به تعبیر بهتر در جرم‌شناسی فرهنگی هدف این است که به جرم و انحراف از دید فرهنگ نگریست و با عنایت به صبغه فرهنگی این‌گونه جرایم و انحرافات، پاسخ‌ها و ضمانت اجراها نیز فرهنگی باشند. البته در حوزه جرایم جوانان، امروزه شاهد تأثیرات بسیار زیاد فضای رسانه و فضای مجازی بر ارتکاب جرم توسط جوانان هستیم که در شکل‌گیری و ایجاد یک خرده‌فرهنگ مقابل فرهنگ غالب جامعه تأثیرگذار است. در عرصه انتخابات نیز این رویکردها از این جهت حائز اهمیت‌اند که فضای رقابتی ایجاد شده در آن و شور و اشتیاق موجود، طیف وسیعی از جامعه که بیشتر از قشر جوان هستند را دربرگرفته و صدا البته تأثیرات فضای رسانه‌ها و فضای مجازی و تلویزیون، همه و همه جزء جدایی‌ناپذیر این صحنه خواهند بود. حال در چنین فضایی، جوان که روحیه تحرک و پویایی داشته و در رسیدن به اهداف خود سر از پا نمی‌شناسد و بر مبنای فرهنگی که برای او تعریف شده و چه بسا از فضای مجازی به او القا شده است، گام برمی‌دارد برای پیروزی نامزد مورد حمایت خود نیز ممکن است دست به هر عملی بزند و چه بسا انجام چنین اعمالی از نظر او نوعی حمایت صحیح و سازنده باشد و حال آنکه از نگاه فرهنگ غالب و جامعه این رفتار جرم محسوب می‌شود. در تعارض صورت گرفته در این عرصه، می‌بایست به فکر راه چاره‌ای بود و از منظر مطالعات فرهنگی در مقابل این واکنش‌های آتی و هیجانی ایستادگی نمود و به تدارک پاسخ‌های فرهنگی و اجتماعی از نگاه رویکرد جرم‌شناسی فرهنگی برای مقابله مؤثر پرداخت.

۲- راهکارهای مقابله و پیشگیری از جرایم انتخاباتی

پس از بررسی مبانی و نظریات جرم‌شناختی جرایم انتخاباتی، لازم است به شیوه‌ها و راهکارهای پیشگیری از این‌گونه جرایم پرداخته شود که در نوع خود بسیار اثرگذار و حائز اهمیت است. همان‌طور که می‌دانیم پیشگیری رکن رکین یک نظام حقوقی به شمار می‌رود و اگر این عنصر مهم و اساسی در نظام عدالت کیفری گنجانده نشود، اقدامات دیگر مثمر به ثمر نخواهد بود. واژه «پیشگیری به

۲۷. محمدسعید ذکایی، «جرم‌شناسی فرهنگی و مسئله جوانان»، مجله جامعه‌شناسی ایران ۲۱(۱۳۹۱)، ۵.

معنای به کار بردن روش‌های احتیاطی برای جلوگیری از بیماری‌های جسمی و روانی یا به عبارت دیگر، انجام اقدامات احتیاطی برای جلوگیری از اتفاقات ناخواسته می‌باشد.^{۲۸} در حقیقت پیشگیری عبارت موسعی محسوب می‌شود که ابعاد و مصادیق مختلفی را در برمی‌گیرد. در یک تقسیم‌بندی پیشگیری به دو نوع کیفری و غیر کیفری تقسیم می‌شود. پیشگیری کیفری که قاعدتاً از ابزار کیفر و مجازات بهره می‌گیرد، محل بحث نبوده و به جهت روشن بودن ابعاد آن در مجموعه قوانین کیفری از پرداختن به آن صرف‌نظر می‌شود؛ اما پیشگیری غیر کیفری مقوله‌ای اثرگذار در نظام عدالت کیفری است که از بُعد وضعی و اجتماعی به مقابله با ارتکاب جرم می‌پردازد. «پیشگیری اجتماعی گونه‌ای از تدابیر پیشگیرانه است که با مداخله فعالانه دولت (نظام سیاسی، اقتصادی و فرهنگی) در محیط زندگی اجتماعی عموم افراد و اهتمام به علل زیر بنایی جرم و آسیب‌های اجتماعی، بستر زیستن توأم با کرامت شهروندان را از رهگذر پاسداشت حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آنان فراهم می‌آورد... پیشگیری وضعی از جرم که با مدیریت موقعیت در صدد کاهش فرصت‌های ارتکاب جرم برمی‌آید، گونه‌ای است که به واسطه زودبازده بودن، مورد استقبال فزاینده نظام‌های حقوقی در اکثر کشورها قرار گرفته است.»^{۲۹} در ادامه به بررسی مصادیق پیشگیری وضعی و اجتماعی در جرایم انتخاباتی می‌پردازیم.

۲-۱- پیشگیری وضعی

همان‌طور که از واژه وضعی در عبارت پیشگیری وضعی برمی‌آید، این پیشگیری ناظر به از بین بردن وضعیت و فرصت‌های تسهیل‌گر جرم می‌باشد. اساساً در رویکردهای پیشگیری وضعی نگاه به محیط و خنثی‌سازی و از بین بردن فرصت‌های اطراف جرم در کانون توجه قرار دارد. با توجه با اینکه برخی منافذ جرم‌زا و یا ساختارهای تسهیل‌کننده جرم مربوط به قبل از اخذ رأی بوده و برخی دیگر حین رأی‌گیری به چشم می‌خورند، لازم است به صورت جداگانه از نگاه پیشگیری وضعی مورد توجه قرار گیرند. به همین منظور ابتدا راهکارهای پیشگیری وضعی قبل از اخذ رأی و سپس راهکارهای پیشگیری حین اخذ رأی مورد بررسی قرار می‌گیرند.

۲۸. بهرام بیات، جعفر شرافتی پور و نرگس عبدی، پیشگیری از جرم با تکیه بر رویکرد اجتماع‌محور (تهران: اداره کل مطالعات اجتماعی نیروی انتظامی، ۱۳۸۷)، ۲۱.

۲۹. سعید قماش و مرتضی عارفی، «موانع سیاسی و اقتصادی پیشگیری اجتماعی از جرم»، آموزه‌های حقوق کیفری ۱۳(۱۳۹۶)، ۸۶.

۲-۱-۱- راهکارهای پیشگیری وضعی قبل از اخذ رأی

در برخی موارد شاهد وجود ساختارها و شرایط تسهیل‌کننده جرایم انتخاباتی فارغ از زمان اخذ رأی هستیم. پیشگیری وضعی مؤثر زمانی صورت می‌گیرد که در این خصوص نیز کارآمد باشد.

۲-۱-۱-۱- اتخاذ تدابیر لازم جهت احتراز از سیاست‌زدگی در امر انتخابات

انتخابات همواره یکی از ارکان تحقق حاکمیت مردم در نظام‌های دموکراتیک به شمار می‌رود. با توجه به این خصیصه مهم و ارتباط تنگاتنگی که حکمرانی در اکثریت قوای دولتی و حتی مؤسسات عمومی غیردولتی با انتخابات دارد، پیوستگی انتخابات با سیاست‌گریزناپذیر است که این امر به نحو بارزی در دولتی بودن اجرای انتخابات نیز خودنمایی می‌کند. در باب سیاست تعاریف متعدد و متنوعی ارائه گردیده است اما بنا به یک تعریف سیاست را می‌توان کاربرد قدرت یا پیکار بر سر قدرت دانست؛ به تعبیر بهتر رقابت سیاستمداران در مبارزه برای به دست آوردن قدرت یا حفظ خویش در موضع قدرت را می‌توان سیاست نامید.^{۳۰} از دیرباز تاکنون سیاستمداران برای پیروزی در انتخابات و حفظ قدرت و مناصب خویش، گاهاً پیکاری سخت و رقابتی تنگاتنگ با یکدیگر داشته‌اند که خود عاملی مهم در ارتکاب جرایم و تخلفات انتخاباتی نیز خواهد بود. ریشه این امر نیز اختلاط سیاست و انتخابات با هم است. در حقیقت همان‌طور که گفته شد انتخابات بخشی از سیاست و حکمرانی در دولت - کشورهای مستقل به شمار می‌رود اما نباید بین این دو مفهوم وابستگی و تداخل صورت گیرد؛ چراکه آن وقت انتخابات دچار سیاست‌زدگی شده و سیاستمداران و صاحبان نفوذ در گروه‌های سیاسی، برای تحقق اهداف خویش انتخابات را دست‌خوش بازی‌ها و منافع سیاسی خود می‌نمایند که ناچاراً جرم و تخلف می‌تواند از بستر این وابستگی متقابل حاصل گردد. به همین منظور لازم است تدابیر قابل توجهی جهت احتراز از سیاست‌زدگی در انتخابات مدنظر قانون‌گذاران و تصمیم‌سازان کشور قرار گیرد و انتخابات صرفاً از جهت انتخاب شایستگان و صالحین در مسیر حکمرانی مطلوب طریقت یابد نه اینکه ابزاری صرف جهت نیل به خواسته‌های سیاسی و سیاست‌زدگی باشد. اتخاذ تدابیر لازم اگر عمومیت و فراگیری یافته و علاوه بر نگاه حاکمیت، در فرهنگ عمومی جامعه نیز رسوخ یابد، این اعتقاد شکل گرفته که انتخابات، ابزار مشارکت سیاسی برای انتخاب برتر و پیشرفت و توسعه کشور است و اعضای جامعه زین پس این حق سرنوشت‌ساز را بازبچه اغراض سیاست‌زدگان نخواهد نمود و آن را به احسن وجه به کار می‌بندند.

۳۰. محمدحسین اسکندری، «نگاهی به مفهوم سیاست»، فصلنامه روش‌شناسی علوم انسانی ۲۱ (۱۳۷۸)، ۸۵.

۲-۱-۱-۲- تقویت هرچه بیشتر احزاب و توسعه نظام انتخاباتی حزبی

امروزه علی‌رغم فواید و آثار مثبت فرهنگی، سیاسی و حتی اقتصادی احزاب و گروه‌های متشکل سیاسی، در نظام انتخابات ایران کمتر این مهم مدنظر قرار گرفته است. از میان گونه‌های متعدد نظام‌های انتخاباتی، نظام انتخاباتی فهرستی را می‌توان قالبی مطلوب برای مشارکت احزاب در انتخابات دانست. در این نظام، داوطلبان به جای رقابت فردی، از طریق رقابت گروهی متمرکز در دو یا چند فهرست اسامی، خود را به رأی‌دهندگان معرفی می‌نمایند. این فهرست‌ها نیز توسط احزاب تهیه و به صورت باز یا بسته منتشر می‌گردند.^{۳۱} در نظام انتخاباتی ایران این‌گونه انتخاب فهرستی به معنای دقیق کلمه مرسوم نبوده و کارایی ندارد؛ چراکه حتی اگر احزابی نامزد مدنظر خود را در قالب لیست‌های انتخاباتی معرفی کنند، اغلب اهداف و اغراض سیاسی مدنظر بوده و لذا از آثار همه‌جانبه انتخابات فهرستی عاری هستند. در حقیقت در آستانه هر انتخاباتی، شاهد ظهور احزاب یا ائتلاف‌های حزبی و تشکیل جمعیت‌ها و جبهه‌های گوناگون هستیم. این امر نشان‌دهنده اهمیت انتخابات از دید احزاب و همچنین نقش و کارایی احزاب در مسأله انتخابات است.^{۳۲} احزاب به طور کلی حائز امتیازات مهمی در مقوله انتخابات هستند؛ از جمله می‌توان اشاره داشت که وجود احزاب، مانع رقابت‌های شخصی شده و رقابت فکری و سیاسی را با مطرح کردن نیازهای اصولی جامعه و با ارائه برنامه‌های مشخص اجتماعی و سیاسی، جایگزین آن می‌سازد. از طرف دیگر رقابت احزاب قوی منجر به اقتدار یافتن گروه‌های سیاسی قدرتمند در رأس دولت می‌گردد.^{۳۳} مبتنی بر این امتیازات، رقابت حزبی هم در هزینه‌ها و تبلیغات صرفه‌جویی نموده و از طرف دیگر این رقابت بین اشخاص نیست که این مزایا در پیشگیری از وقوع جرایم متعدد انتخاباتی نقش قابل توجهی دارند؛ به عبارت دیگر وقتی تبلیغات و هزینه‌های گزاف انتخاباتی در کار نباشد، تقلب و تزویر و خرید و فروش رأی نیز به تبع آن کم شده و از آن طرف برنامه‌ها و دیدگاه‌های عامه‌پسند ملاک انتخاب و پیروزی است. از طرف دیگر نظام انتخاباتی برآمده از احزاب به شکلی دیگر می‌تواند از بروز مفسده در انتخابات پیشگیری نماید و آن قدرت مطالبه‌گری مردم از احزاب برای پاسخ به جرایم انتخاباتی و حتی تعقیب و پیگیری سهل‌الوصول آن است. اگر نامزدی که نماینده یک حزب سیاسی است، مرتکب جرم انتخاباتی شود، پیشینه آن حزب و سوابق و عملکرد آن در معرض خدشه

۳۱. سید محمد هاشمی، حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، جلد دوم (تهران: نشر میزان، ۱۳۹۳)، ۹۷.

۳۲. کمال اکبری، «نقش احزاب در سیاست پس از انقلاب اسلامی»، فصلنامه علوم سیاسی ۴۷ (۱۳۸۸)، ۵۹.

۳۳. هاشمی، پیشین، ۹۸.

قرار گرفته و مقبولیت خویش را در اذهان عمومی از دست می‌دهد. لذا دقت نظر احزاب در انتخاب لیست نامزدها و تلاش برای جمع نمودن افراد صالح و پاک‌دست از یک طرف و نظارت‌پذیری و امکان مطالبه سهل جامعه از آنان در قبال مسؤولیت‌های خویش از طرف دیگر، می‌تواند از وقوع هرگونه جرم و تخلف انتخاباتی به نحو ممکن پیشگیری نماید. همه موارد پیش گفته این مهم را تداعی می‌کند که برای تضمین انتخاباتی سالم و بدون هرگونه وقوع جرم، اهتمام به تقویت و توسعه احزاب شناسنامه‌دار و ترویج نظام حزبی در انتخابات مبتنی بر عقلانیت، درایت و قانون‌مداری در چهارچوب اصول قانون اساسی و شرع مقدس اسلام از اولویت‌های سیاست‌گذاران به شمار آمده و اقدامی عاجل و مقتضی می‌طلبد.

۲-۱-۱-۳- از بین بردن ساختارهای ایجادکننده فشار و تبعیض ناروا

مبتنی بر آموزه‌های نظریه فشار در جرم‌شناسی و یافته‌های آسیب اجتماعی‌شناسی، جرایم اصولاً در بستر ساختارهای خاص سیاسی، اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی ایجاد می‌شوند. لذا بهترین مقابله مؤثر و پیشگیری وضعی از ارتکاب جرم می‌تواند ناظر به از بین بردن و یا تعدیل چنین ساختارهایی باشد. در جرایم انتخاباتی اصولاً تضادها و منافع طبقاتی و ارزش بودن سرمایه‌داری و کسب قدرت از عوامل مؤثر تلقی می‌شود. لذا پیشگیری وضعی در این خصوص بر عهده سازمان‌های دولتی و حاکمیتی است تا با بررسی صحیح و شناخت دقیق آسیب‌ها و ارزش‌های نامتناسب با فرهنگ ایرانی - اسلامی، نسبت به تغییر و یا تعدیل آن اقدام عاجل نمایند. از طرف دیگر لازم است با فعالیت‌های مستمر، به نحو ایجابی به سیاست‌گذاری و ارزش‌گذاری مبتنی بر فرهنگ و هویت غنی اسلامی و دینی اقدام نمایند. در این صورت است که می‌توان امیدوار بود که در پناه تحقق ساختارهای اسلامی و ارزشی، عوامل ایجادکننده فشار و تبعیض ناروا کاهش یافته و این در بروز جرایم انتخاباتی تأثیر بسزایی دارد.

۲-۱-۱-۴- شفافیت تبلیغات و هزینه‌های مالی نامزدها

شفافیت امروزه جایگاه مهمی در تعاملات اجتماعی بشر یافته است. شفافیت ضد نظریه حفظ اسرار است و شامل مجموعه اطلاعاتی می‌شود که جایگاه «واقعیت خفته نگه داشته شده و ناگفته» را ترک کرده تا با هویتی جدید و «واقعیت گفته شده» ابراز گردد. ۳۴ در واقع می‌توان شفافیت را شرطی لازم در دولت

۳۴. امین جعفری، جایگاه شفافیت تجاری در حقوق کیفری اقتصادی فرانسه در تازه‌های علوم جنایی (تهران: نشر میزان، ۱۳۸۸)، ۲۱۹.

برای پیشگیری از فساد و به طور عام‌تر برای حکمرانی مطلوب در نظر گرفت. ۳۵ در عرصه انتخابات، تبلیغات نامزدها و هزینه‌های تبلیغاتی دو عنصر مهم در فعالیت‌های عموم آنها تلقی می‌شود. تبلیغات ناصحیح و خارج از چهارچوب‌های مقرر قانونی و استفاده غیرمجاز از امکانات و منابع دولتی در این راستا خود می‌تواند آسیب‌زا باشد و رقابت صحیح بین نامزدها را دچار خدشه کند. از طرف دیگر هزینه‌های تبلیغاتی نامتعارف و گزاف که منابع تأمین آن مبهم بوده و بیم هر گونه تبانی و فساد را تداعی می‌کند و می‌تواند در ارتکاب جرایمی چون خرید و فروش رأی و یا تهدید و تطمیع و سایر عناوین مجرمانه مؤثر باشد، خود فرصت و گشایشی است تا فعالان انتخاباتی از آن در راه ارتکاب جرایم مقصود، بهره‌برند. در قوانین کشورهای مختلف مسأله شفافیت هزینه‌های نامزدها تا حدی مورد پیش‌بینی قانون‌گذار بوده است؛ به عنوان نمونه رویکرد نظام انتخاباتی فرانسه نسبت به هزینه تبلیغات این است که شورای قانون اساسی در رسیدگی به امور مالی و هزینه‌ها - که نایستی از سقف مجازی که قانون مشخص کرده تجاوز کند - نیازی به اعلام شکایت‌کنندگان نداشته و شورا رأساً اقدام به رسیدگی می‌کند. ۳۶ در نظام‌های انتخاباتی آمریکا و روسیه نیز شاهد مقررات مشابهی در این خصوص هستیم. در نظام حقوقی ایران نیز خوشبختانه مبتنی بر سیاست‌های کلی انتخابات و قانون اخیرالتصویب شفافیت و نظارت بر تأمین مالی فعالیت‌های انتخاباتی در انتخابات مجلس شورای اسلامی مصوب سال ۱۳۹۸، مسأله هزینه‌کرد کاندیدا به روشنی مورد دقت نظر مقنن قرار گرفته است اما همچنان مسأله تبلیغات فاقد توجه ویژه قانون‌گذار بوده و صرفاً کمیسیونی ناظر بر تبلیغات نامزدها پیش‌بینی گردیده است که در ابعاد وسیع انتخابات و قلمروی کشوری چندان کارایی لازم را نخواهد داشت. لذا می‌طلبد در مقام پیشگیری وضعی با احصای همه‌جانبه خلل‌های موجود در عرصه تبلیغات و هزینه‌های مالی نامزدها، پیشگیری متناسب در عرصه‌های مختلف تقنینی، قضایی و اجرایی صورت پذیرد.

۲-۱-۲- راهکارهای پیشگیری وضعی حین اخذ رأی

در بسیاری موارد وجود منافذ جرم‌زا و تسهیل‌کننده وقوع جرم حین اخذ رأی (روز رأی‌گیری) به چشم می‌خورد که لازم است با اتخاذ تدابیر پیشگیرانه سعی در از بین بردن فرصت ارتکاب جرم نمود و به مقابله

۳۵. فهیم مصطفی زاده، «رویکرد نظام‌های انتخاباتی به تعیین حدود، نوع و منابع هزینه‌های انتخاباتی با تأکید بر سیاست‌های کلی انتخابات»، اندیشه‌های حقوق عمومی ۱۳(۱۳۹۷)، ۸۷.

۳۶. علی اکبر جعفری ندوشن، بررسی تطبیقی کاربدهای شورای نگهبان در ایران، فرانسه و آمریکا (تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۵)، ۱۵۱.

مؤثر پرداخت.

۱-۲-۱- الکترونیکی شدن انتخابات

یکی از مهم‌ترین و چالش‌برانگیزترین مسائلی که در چند سال اخیر بین مجلس شورای اسلامی، وزارت کشور و شورای نگهبان مورد بحث و بررسی قرار گرفته است، الکترونیکی شدن انتخابات می‌باشد. هم‌زمان با پیشرفت تکنولوژی و فناوری و ارتقای ظرفیت‌های رایانه‌ای و تربیت نیروهای متخصص در فضای الکترونیک و فناوری اطلاعات^{۳۷}، ضرورت استفاده از چنین بستری برای فرآیند مهم و سرنوشت‌سازی چون انتخابات دوچندان می‌نماید. به نظر می‌رسد یکی از بهترین طرح‌های پیشگیری وضعی از جرم در انتخابات می‌تواند توجه به الکترونیکی شدن باشد. بنا به گزارش سایت ایرنا در آبان ماه ۱۳۹۸، دکتر رحمانی فضلی وزیر کشور در حاشیه نشست با استانداران سراسر کشور اشاره داشته‌اند که الکترونیکی شدن انتخابات، ۹۰ درصد تخلفات احتمالی را به صفر می‌رساند.^{۳۸} هر چند که رویکرد الکترونیکی شدن انتخابات علاوه بر مزایا، معایبی نیز بر آن متصور است که به آن اشاره می‌نماییم. مزیت‌های چنین روشی می‌تواند کم شدن احتمال تقلب و اخلال و تزویر در امر انتخابات باشد، مجریان، ناظران و انتخاب‌کنندگان و انتخاب‌شوندگان به درستی وظایف خود را انجام داده و جایی برای اعمال نظر و صلاح‌دید و حتی مداخله باقی نمی‌گذارد. پیشرفته بودن فناوری‌های رایانه‌ای، امکان درصد خطا را به صفر نزدیک می‌کند و در شمارش آرا احتمال اشتباه به کمترین حد ممکن می‌رسد، افرادی که قصد اخلال و تقلب دارند و حتی پس از انتخابات شروع به فرافکنی و تشویش اذهان عمومی می‌کنند در فرآیند انتخابات الکترونیکی، کذب سخنانشان با آمارهای شفاف و روشن، مشخص خواهد شد؛ اما با وجود چنین مزایای قابل ملاحظه‌ای معایبی نیز در این طرح نهفته است؛ سیستم رایانه با وجود اینکه امکان خطا را به نزدیک صفر می‌رساند اما باز همچون اسمش رایانه است و فاقد تشخیص و تحلیل‌های انسانی می‌باشد، کما اینکه در موارد متعددی شورای نگهبان موافقت خود را با الکترونیکی شدن انتخابات اعلام نموده است و حال آنکه تنها مانع استفاده از این روش را تضمین صیانت از رأی مردم در انتخابات عنوان کرده است؛ چراکه رایانه‌ها و سیستم‌های دریافت و شناسایی اطلاعات رأی‌دهندگان باید به پیشرفتی مطلوب و قابل قبول برسند که در پرتو آنها بتوان سلامت را که رکن اساسی انتخابات است، تضمین نمود.

37. IT

۳۸. «مصاحبه با عبدالرضا رحمانی فضلی وزیر کشور در همایش استانداران سراسر کشور»، خبرگزاری ایرنا خراسان رضوی،

۱۳۹۸/۸/۲، [۸۳۵۲۹۳۸۸/https://www.irna.ir/news/۱۳۹۸/۸/۲](https://www.irna.ir/news/۱۳۹۸/۸/۲/۸۳۵۲۹۳۸۸)

اگر به مکانیسم‌ها و شرایط اساسی‌ای که نیازمند پایه‌ریزی در انتخابات الکترونیک هستند، نائل شویم، می‌توان امیدوار بود که جرم در این عرصه کاهش یافته و پیشگیری وضعی از راه کاهش فرصت‌های ارتکاب جرم و بالا بردن هزینه در ارتکاب، محقق می‌گردد.

۲-۱-۲- افزایش تعداد ناظران آموزش دیده و متخصص در حوزه‌های رأی‌گیری

شورای نگهبان که بنا به حکم صریح قانون اساسی نهاد ناظر بر امر انتخابات به شمار می‌رود و الحق و الانصاف که از پیروزی انقلاب تاکنون به خوبی توانسته است، سلامت انتخابات و رأی مردم را تضمین نماید، اقدام به انتخاب و گماردن ناظران صندوق‌های اخذ رأی در سراسر کشور می‌نماید. اگر فضای آموزش و تعلیم اصولی و دقیق ناظران فراهم شود و با مصادیق جرایم انتخاباتی در جلسات توجیهی که به همین منظور گذاشته می‌شود، بیشتر و دقیق‌تر آشنا گردند و در کنار آن برای هر حوزه اخذ رأی تعداد بیشتری ناظر تعبیه گردد، موجب خواهد شد که با نگاه ظریف و تیزبینانه ناظران آموزش دیده و متخصص، کوچک‌ترین جرم و تخلفی امکان وقوع نداشته باشد و این خود نوعی پیشگیری وضعی با عنایت به به‌کارگیری و افزایش نیروی انسانی آموزش دیده و باسواد می‌باشد.

۲-۱-۳- افزایش تعداد نیروهای انتظامی حاضر در شعب اخذ رأی

یکی دیگر از رویکردهای پیشگیری وضعی در امر انتخابات به منظور حفظ و صیانت از امنیت انتخابات و رأی مردم، افزایش نیروی‌های انتظامی حاضر در هر شعبه اخذ رأی می‌باشد. با افزایش میزان گشت پلیس در اطراف و در محل شعبه اخذ رأی، فرصت لازم و مساعد برای اقدام به انجام هرگونه عملی که محل امنیت شهروندان در رأی دادن باشد سلب می‌شود و فرصت مجرمانه به تهدید تبدیل می‌شود. لذا نیروی پلیس نقشی بازدارنده از جرم در عرصه انتخابات ایفا می‌نماید که در جای خود نیازمند توجه مسؤولان امر می‌باشد.

۲-۱-۴- تعبیه دوربین‌های مدار بسته و اتصال آنها به مراکز کنترل

عموماً رأی‌گیری و شعبه اخذ رأی در محله‌هایی در شهرهای کشور صورت می‌گیرد که عموماً مدارس و مساجد می‌باشند و حال آنکه اکثر این‌گونه مراکز فاقد سیستم‌های دوربین مدار بسته هستند. هرچند که این امر نیازمند صرف هزینه‌های زیاد بوده و از لحاظ اقتصادی شاید مقرون به صرفه نباشد اما برای برگزاری یک انتخابات سالم و به دور از هرگونه اختلال و خدشه به آرای مردمی، لاجرم بایستی امکانات

و تجهیزات به‌روز و سیستم‌های دوربین مداربسته در مراکز اخذ رأی تعبیه شده و کنترل آنها به دفاتر مرکزی نظارت در هر استان و یا حسب مورد در تهران متصل باشد که به صورت برخط تمامی شعب اخذ رأی تحت کنترل و پایش تصویری باشند. حقیقتاً با تصور کنترل همه‌جانبه، ناظران و مجریان سعی کرده که کار خود را به نحو مطلوب و صحیح انجام داده و همیشه خود را در برابر ناظری بالاتر در شعبه اخذ رأی در نظر خواهند گرفت. البته انتخاب‌کنندگان و نمایندگان کاندیداها نیز به دقت عمل نموده و در اعمال و رفتار خود مراقبت می‌نمایند. نمونه بارز اثرگذاری وضعی نصب دوربین در کاهش تخلفات، دوربین‌های نظارت تصویری پایش راهنمایی و رانندگی در معابر است. تجربه نشان داده است رانندگان معمولاً با رسیدن به این دوربین‌ها و با تصور درست بودن و نظارت دقیق آنها، سرعت خود را کم نموده و این در کاهش تصادفات و تخلفات رانندگی اثرگذار بوده است. اگر این سیستم در عرصه انتخابات نیز مورد استفاده قرار گیرد، به مراتب آمار جرم در این حوزه کاهش خواهد یافت.

۲-۲- پیشگیری اجتماعی

یکی دیگر از انواع پیشگیری غیر کیفری، پیشگیری‌های اجتماعی و مجرم‌مدار خواهد بود. «پیشگیری اجتماعی با مداخله در محیط اجتماعی عمومی و شخصی افراد از قبیل محیط‌های فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و خانواده تلاش دارد تا سازکارهای خودکنترلی و مهارت‌های اجتماعی را افزایش دهد.»^{۳۹} برخلاف پیشگیری وضعی، پیشگیری‌های اجتماعی نگاهشان به وضعیت فرهنگی و اجتماعی اطراف مرتکب است؛ تعلیم و تربیت ناصحیح، عدم کنترل اصولی خانواده، مدرسه و محیط همسالان، شبکه‌های مجازی و فضاهای فرهنگی نامتناسب با فرهنگ غالب جامعه و ... عواملی‌اند که در شکل‌گیری جرم تأثیر بسزایی دارند. تعاریف زیادی از این نوع پیشگیری به چشم می‌خورد که در یکی از آنها آمده است: «پیشگیری اجتماعی شامل مجموعه اقدامات پیشگیرانه از جرایم است که به دنبال حذف یا خنثی کردن آن دسته از عواملی می‌باشد که در تکوین جرم مؤثر است. این نوع پیشگیری بر مبنای علت‌شناسی جرایم استوار است و با دخالت در محیط‌های اجتماعی مانع از شکل‌گیری انگیزه‌های بزه‌کارانه و خنثی‌سازی عوامل جرم‌زا می‌گردد.»^{۴۰} در یک کلام می‌توان پیشگیری وضعی را بزه‌دیده‌مدار و پیشگیری اجتماعی را

۳۹. عادل ساریخانی و مریم سلطانی بهلولی، «نقش قوه مجریه در پیشگیری اجتماعی از جرم»، مجله حقوقی دادگستری ۹۴ (۱۳۹۵)، ۱۴۴.

۴۰. ابوالحسن شاکری، «قوه قضاییه و پیشگیری از وقوع جرم» در مجموعه مقالات همایش علمی - کاربردی پیشگیری از وقوع جرم، به اهتمام معاونت امور اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم قوه قضاییه (تهران: مرکز مطبوعات و انتشارات قوه

مجرم‌مدار دانست. در ادامه به چند نمونه مصادیق پیشگیری اجتماعی در جرایم انتخاباتی اشاره می‌شود.

۲-۱- کنترل اقناعی در محیط خانواده

نهاد مقدس خانواده یکی از ارکان مهم شکل‌دهنده شخصیت کودک به شمار می‌رود. دین مبین اسلام بر نهاد خانواده تأکید بسیاری داشته و چه‌بسا اصالت در اسلام با خانواده است. در حقیقت «ساختار و عملکرد خانواده، تأثیر فزاینده‌ای در جامعه‌پذیری، ظرفیت‌بخشی به تعاملات نمادین و خودادراکی افراد دارد و همچنین در شخصیت‌بخشی به افراد دارای نقشی کلیدی است.»^{۴۱} اما کنترلی که پدر و مادر در محیط اثرگذار خانواده می‌توانند بر فرزند خود اعمال کنند و تعلیم و تربیتی که با ابزارها و روش‌های عاطفی و دوستانه در چنین محیطی اعمال خواهد شد، به مراتب از کنترل‌های دیگر در سایر محیط‌ها اثر و نتیجه بهتر و بیشتری خواهد داشت. «به نظر جرم‌شناسان، خانواده از جمله محیط‌های اجتناب‌ناپذیر و نخستین کودک است. خانواده از آن‌رو محیط حتمی تلقی شده که کودک در انتخاب آن نقشی ندارد. رفتارهای آتی کودک تا حد زیادی ناشی از برخوردهای ناسالم پدر و مادر نسبت به کودک در سال‌های اولیه زندگی است.»^{۴۲} تأثیرات مثبت یادگیری در خانواده و تعلیم پدر و مادر به مراتب از بسیاری از اقدامات سرکوبنده و قهری دستگاه‌های رسمی عدالت کیفری بیشتر خواهد بود؛ به طوری که گاه‌گذاری بزهکاری چنین افرادی نیز با تقلید و در اثر تبعیت از همین والدین رقم خورده است. در همین خصوص پژوهش‌ها حاکی از آن است که پرخاشگری در دوران کودکی در بزرگسالی تأثیر دارد.^{۴۳} تعلیم فرهنگ راستگویی و درستی، نفی و قبیح شمردن تقلب و تزویر، تربیت مطابق با آموزه‌های اسلامی مبتنی بر احترام، رعایت دستورات دین، اقامه نماز و روزه و به طور کلی انجام واجبات و ترک محرمانه‌هایی از چنین تعلیم و تربیت مؤثری در نظام خانواده است. چه بسیار افرادی که در کودکی از یادگیری چنین مفاهیم و آموزه‌هایی بی‌بهره بودند و در آینده بزهکاری را پیشه خود ساخته‌اند. در جرایم انتخاباتی نیز به طور خاص

قضایه، ۱۳۸۲، ۱۱.

۴۱. سید محمدصادق مهدوی و علی اصغر عباسی اسفنجیر، «بررسی رابطه بین پیوندهای اجتماعی-فرهنگی و میزان بزهکاری رفتارهای بزهکارانه نوجوانان کوششی در جهت تبیین های اجتماعی- خانوادگی رفتارهای بزهکارانه نوجوانان ۱۳-۱۹ ساله شهر بهشهر براساس آزمون تجربی نظریه های کنترل اجتماعی هیرشی»، پژوهش های اجتماعی ۱۳۸۷، ۱۶.

۴۲. غلام عباس توسلی، نظریه‌های جامعه‌شناسی (تهران: انتشارات سمت، ۱۳۶۹)، ۵۴-۵۲.
43. T Herrenkohl, "Examining the link between child abuse and youth violence: An analysis of mediating mechanisms", *Journal of Interpersonal Violence* 18(2003), 1189-1208

در جرایم انتخاب‌کنندگان و انتخاب‌شوندگان تأثیر خانواده بسیار راهگشاست. اگر در محیط خانواده به چنین افرادی آموزش صحیح و درستی داده شده بود، به راحتی سلامت انتخابات و رأی مردم را هدف نمی‌گرفتند و با اخلال در انتخابات برای کشور هزینه ایجاد نمی‌گردید. فلذا در این نوع پیشگیری‌ها، خانواده حرف اول را می‌زند و نسبت به سایر جوامع اولویت و اثرگذاری بیشتری دارد.

۲-۲-۲- تأثیرگذاری رسانه و صدا و سیما

تأثیر متقابل رسانه و جرم امروزه دیگر بر کسی پوشیده نیست. چنانکه در آموزه‌های جرم‌شناسی فرهنگی بازنمایی رسانه‌ای جرم یکی از مهم‌ترین محورهای این شاخه مطالعاتی محسوب می‌شود. از یک طرف تأثیر رسانه‌ها ممکن است به پابندی بیشتر افراد از قوانین و مقررات انجامیده و از ارتکاب جرم و بزه در جامعه خودداری کنند. به تعبیر بهتر «رسانه‌ها می‌توانند شیوه‌های مبارزه با بزهکاری و پیشگیری از آن را به مردم آموزش دهند. آنها با به تصویر کشیدن فرایند بزهکار شدن یک فرد، به مخاطبان می‌آموزند که چگونه با اتخاذ تدابیر صحیح تربیتی، آموزشی، اقتصادی و اجتماعی مانع بزهکار شدن خود و اطرافیان شوند.»^{۴۴} از طرف دیگر رفتارهایی که با تشویق و ترغیب رسانه‌ها ارتکاب یافته‌اند و نظم عمومی جامعه را مورد خدشه قرار داده‌اند، نیز کم نبوده و این نشان‌دهنده شمشیر دولبه بودن رسانه‌هاست. به تعبیر بهتر می‌توان این تأثیر محسوس رسانه‌ها را بازنمایی رسانه‌ای جرم دانست که یک فرایند مبتنی بر بدنمایی،^{۴۵} بیش‌نمایی^{۴۶} و یا کم‌نمایی^{۴۷} است؛ فرایندی که در آن اخبار و گزارش‌های رسانه‌ای در مورد جرم، نه بر اساس واقعیت‌ها بلکه بیشتر بر اساس انتخاب‌ها و دیدگاه‌های روزنامه‌نگاران و سازمان‌های خبری و تحت تأثیر گفتمان‌های غالب سیاسی و حکومتی شکل می‌گیرد^{۴۸} که حسب مورد ممکن است با تحریف واقعیات (بدنمایی)، کم‌اهمیت جلوه دادن واقعیات موجود (کم‌نمایی) و یا بزرگ کردن واقعیات معمول (بیش‌نمایی) صورت گیرد. حال اگر در فضای رقابتی انتخابات به طور خاص، برنامه‌سازی‌های مبتنی بر فرهنگ تحمل رقیب، رقابت سالم در فضای انتخابات، نقد و نکوهش افراد متقلب و اخلالگر، تشویق به راستی و درستی و پرهیز از دروغ و نیرنگ در انتخابات صورت پذیرد، از طرف دیگر با بزرگ جلوه

۴۴. غلام حسین بیابانی، «نقش رسانه در پیشگیری از جرم»، فصلنامه رسانه ۳(۱۳۹۲)، ۳۹.

45. Mis Representation

46. Over Representation

47. Under Representation

48. Gregg Barak, *Media, crime and justice: A case for constitutive criminology*, in cultural criminology, Jeff, Ferrel and Clinton R, Sanders (Boston: Northern university, 1995), 15.

دادن جرایم انتخاباتی و مانور رسانه‌ای سعی در غیرعادی جلوه دادن آن صورت گیرد، بسیار می‌تواند بر تربیت جامعه اثر گذارد و اجتماع مردم را به سمت راستی و درستی سوق دهد. اساساً برنامه‌سازی‌های صدا و سیما بسیار نقش آفرین بوده و می‌بایست از ظرافت و دقت زیادی برخوردار باشند و درعین حال از نظرات خبرگان و متخصصان در رشته‌های مختلف برای کاهش ارتکاب این‌گونه جرایم استفاده گردد.

۳- گنجاندن مسائل تربیتی و اهتمام به آنها در متون درسی دانش آموزان

یکی دیگر از محیط‌های یادگیری کودکان و نوجوانان محیط اثرگذار مدرسه است؛ مدیران مدارس، معلمان و مربیان پرورشی بسیار می‌توانند در این عرصه اثرگذار بوده و با برنامه‌های تربیتی مفید و راهگشا به تربیت صحیح دانش آموزان همت گمارند. مهم‌تر از آن، تدوین متون درسی و کتب مدارس بر مبنای تعلیم و تربیت صحیح با بهره‌گیری از داستان‌ها، روایات و زندگی شهیدان و افراد تأثیرگذار و مشاهیر جامعه، می‌تواند یکی از اقدامات چشمگیر نهاد آموزش و پرورش باشد. این نوع تعلیم و تربیت در دوران حساس شکل‌گیری شخصیت کودک و نوجوان در مدرسه بسیار می‌تواند در پیشگیری از جرم در میان‌سال‌ها اثر گذارد. در خصوص انتخابات نیز با عنایت به اینکه فضای رقابتی و حساسی به شمار می‌رود، مدارس و نهاد آموزش و پرورش بسیار می‌توانند در این عرصه اثرگذار بوده با برنامه‌ریزی و اقدام به موقع برای پیشگیری از جرم در این عرصه گام بردارند.

۴- بهره‌گیری از تعالیم دین مبین اسلام و برنامه‌های ایمان‌محور

«دین بر شکوفاسازی و مزیت‌بخشی و ارجحیت‌گذاری هویت فطری، معنوی و اخلاقی اصرار ورزیده است. ادیان این توصیه را برای بشر به ارمغان آورده‌اند که متعالی‌ترین عنصر هویت و شخصیت عبارت است از فرشته معنوی آدمی و آن را در مقایسه با سایر اجزای هویت باید بر صدر نشانند.»^{۴۹} برنامه‌های دینی و اسلامی به نحو آشکاری در پیشگیری از جرم و اصلاح شخصیت مجرم مؤثرند. «آموزش‌های مذهبی از جمله مؤثرترین و ارزان‌ترین آموزش‌ها در برنامه‌های ایمان‌محور می‌باشد. لیکن نکته اساسی در ارائه این آموزش‌ها آن است که باید حاوی ارزش‌های بنیادین مربوط به کرامت انسانی، مدارا، احترام و همزیستی مسالمت‌آمیز باشند.»^{۵۰} امروزه در عرصه انتخابات لازم است به این آموزه‌های اصیل، توجه

۴۹. عباس جلیلی و مونس ارجمندی، «بررسی نقش دین در هویت انسان» (مقاله ارائه شده در دومین کنگره بین‌المللی تفکر و پژوهش دینی، تهران، ۱۶/۷/۱۳۹۴)، ۱۳.

۵۰. حسین غلامی، کیفرشناسی (تهران: نشر میزان، ۱۳۹۶)، ۲۰۷.

نمود و فرهنگ اسلامی و دینی ملاک قرار گیرد تا کاربست این تعالیم انسان‌ساز در پیشگیری از جرایم انتخاباتی مؤثر افتد. به طور خاص وظیفه متولیان فرهنگ در جامعه، شورای عالی انقلاب فرهنگی، وزارت آموزش و پرورش، وزارت علوم، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزارت ورزش و جوانان، سازمان جوانان جمعیت هلال احمر و سایر دستگاه‌هایی که به نحوی با فرهنگ‌سازی و تعلیم مردم به ویژه قشر جوان سروکار دارند، این است که با به کار بستن فرهنگ اصیل اسلامی و اشاعه آن در جامعه به طرق متعدد و مکفی، از جرایم و ناسازگاری‌ها به‌خصوص در عرصه انتخابات پیشگیری کنند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

بررسی جرایم انتخاباتی از منظر دانش جرم‌شناسی این مزیت را دارد که علاوه بر علت‌شناسی و ریشه‌یابی این‌گونه جرایم در پرتوی نظریات و مکاتب جرم‌شناختی، می‌توان به مقابله مؤثر و پیشگیری از ارتکاب این‌گونه جرایم نیز دست یافت. در پژوهش حاضر بررسی و تحلیل نظریات جرم‌شناسی مرتبط با جرایم انتخاباتی از قبیل نظریه تحقق یا اثباتی، در قالب رویکردهای منازعه فرهنگ، معاشرت ترجیحی، نابهنجاری یا آنومی، کنترل اجتماعی و فشار، نظریه فرصت، نظریه انتخاب عقلانی و در نهایت رویکردهای جدید و بدیع جرم‌شناسی فرهنگی مورد بررسی قرار گرفتند و ریشه‌یابی صحیحی از جرم انتخاباتی در نظام حقوقی ایران صورت پذیرفت. در نقطه مقابل راهکارهای مقابله و پیشگیری نیز در قالب دو رویکرد عمده پیشگیری‌های غیر کیفری تحت عنوان پیشگیری وضعی و پیشگیری اجتماعی مورد بررسی و تدبیر قرار گرفت تا با احصای راهکارهای مفید و عقلانی در فرایند پیشگیری، تغییر و یا تعدیل ساختارهای موجد آسیب‌های اجتماعی، از بین بردن منافذ جرم‌زا و فرصت‌های دخیل در ارتکاب جرم و اصلاح و بازسازی شخصیت و رفتارهای مجرمان جرایم انتخاباتی از ارتکاب چنین جرایمی که سلامت و امنیت انتخابات و صیانت از آرای مردمی را مورد دستبرد قرار می‌دهند، جلوگیری شود.

حائز اهمیت است که طیف وسیعی از جرایم انتخاباتی در بستر فضای مجازی و یا در نتیجه استفاده از فضاهای رسانه‌ای صورت می‌گیرد و غالباً ریشه و منشأ فرهنگی دارند. لذا به مسؤولان و سازمان‌های ذی‌ربط در حوزه فرهنگ و آموزش و تعلیم و تربیت که وظایف سنگینی بر عهده دارند، پیشنهاد می‌شود که با نگاهی عمیق و توأم با درک جرم‌شناسانه از مسائل و پدیده‌های اجتماعی، با ارائه راهکارهای آموزشی و فرهنگی و به تعبیر بهتر از دریچه فرهنگ، به مقابله با این جرایم بپردازند. در کنار آن به پژوهشگران علاقه‌مند نیز توصیه می‌شود با انجام مطالعات بین‌رشته‌ای در حوزه فرهنگ و جرایم انتخاباتی به تأثیر و تأثر بارز این دو مقوله پرداخته و در ارائه راهکار و تضمین سلامت انتخابات، یاری‌گر

فهرست منابع

- الف) منابع فارسی
- اکبری، کمال. «نقش احزاب در سیاست پس از انقلاب اسلامی»، فصلنامه علوم سیاسی ۴۷ (۱۳۸۸): ۷۷-۵۳.
- اسکندری، محمدحسین. «نگاهی به مفهوم سیاست»، فصلنامه روش‌شناسی علوم انسانی ۲۱ (۱۳۷۸): ۱۱۲-۸۴.
- باقری، محمدحسن. آشنایی با مفاهیم حقوق عمومی، طرح پژوهشی برون دانشگاهی. تهران: پژوهشکده شورای نگهبان، ۱۳۹۲.
- بیابانی، غلام حسین. «نقش رسانه در پیشگیری از جرم». فصلنامه رسانه ۳ (۱۳۹۲): ۴۲-۳۳.
- بیات، بهرام، جعفر شرافتی‌پور و نرگس عبدی. پیشگیری از جرم با تکیه بر رویکرد اجتماع‌محور. تهران: اداره کل مطالعات اجتماعی نیروی انتظامی، ۱۳۸۷.
- پوریان، محمدتقی. «نقد نظریه انتخاب عقلانی در تصمیم‌گیری سیاست‌های راهبردی». فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست ۲۳ (۱۳۹۶): ۲۲۷-۲۰۹.
- توسلی، غلام عباس. نظریه‌های جامعه‌شناسی. تهران: انتشارات سمت، ۱۳۶۹.
- جعفری ندوشن، علی اکبر. بررسی تطبیقی کارویژه‌های شورای نگهبان در ایران، فرانسه و آمریکا. تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۵.
- جعفری، امین. جایگاه شفافیت تجاری در حقوق کیفری اقتصادی فرانسه در تازه‌های علوم جنایی. تهران: نشر میزان، ۱۳۸۸.
- جلیلی، عباس و مونس ارجمندی. «بررسی نقش دین در هویت انسان». مقاله ارائه شده در دومین کنگره بین‌المللی تفکر و پژوهش دینی، تهران، ۱۳۹۴/۷/۱۶.
- حسینی کشاورز، معصومه. «نظریه فشارهای اجتماعی مبتنی بر عدم برابری فرصت‌ها دورکیم و مرتون». مقاله ارائه شده در پنجمین همایش ملی فقه، حقوق و علوم جزا، تهران، ۱۳۹۶/۸/۲۶.
- خبرگزاری ایرنا خراسان رضوی. «مصاحبه با عبدالرضا رحمانی فضلی وزیر کشور در همایش استانداران سراسر کشور». ۱۳۹۸/۸/۲. <https://www.irna.ir/news/۸۳۵۲۹۳۸۸>
- ذکایی، محمد سعید. «جرم‌شناسی فرهنگی و مسأله جوانان». مجله جامعه‌شناسی ایران ۱ و ۲ (۱۳۹۱): ۱۷-۱.
- رحیمی نژاد، اسمعیل. رویکردهای نوین در جرم‌شناسی انتقادی و سیاست جنایی. چاپ اول. تهران: انتشارات مجد، ۱۳۹۸.
- ساریخانی، عادل و سلطانی بهلولی، مریم. «نقش قوه مجریه در پیشگیری اجتماعی از جرم». مجله حقوقی دادگستری ۹۴ (۱۳۹۵): ۱۵۴-۱۴۱.
- شاکری، ابوالحسن. قوه قضاییه و پیشگیری از وقوع جرم در مجموعه مقالات همایش علمی-کاربردی پیشگیری از وقوع جرم، به اهتمام معاونت امور اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم قوه قضاییه. تهران: مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضاییه، ۱۳۸۲.
- شفازاده، احمد. «بررسی نظریه هیرشی در کنترل اجتماعی از دیدگاه قرآن». فصلنامه راهبرد اجتماعی و

- فرهنگی ۳۳(۱۳۹۸): ۱۰۹-۱۳۳.
- شمس ناتری، محمد ابراهیم و بهمن شهریاری. «ماهیت جرم‌شناختی رفتارهای منتهی به مخاطرات در مکتب نوظهور زمبولوژی»، مدیریت مخاطرات محیطی ۳(۱۳۹۴): ۳۲۵-۳۳۹.
- شیخ الاسلامی، عباس. «پیشگیری از جرایم و تخلفات انتخاباتی و مدیریت آن». مقاله ارائه شده در همایش علمی کاربردی پیشگیری از وقوع جرم، مشهد، ۱۳/۱۲/۱۳۸۸.
- غلامی، حسین. کیفرشناسی. تهران: نشر میزان، ۱۳۹۶.
- فروتن، محمد. «واکاوی جرم‌شناسی فرهنگی در ایران»، پژوهشنامه حقوق بشری ۱(۱۳۹۸): ۹۴-۷۱.
- فیروزی، حجت‌الله. «بررسی جرایم انتخاباتی در قوانین ایران». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، ۱۳۸۱.
- قماش، سعید و مرتضی عارفی. «موانع سیاسی و اقتصادی پیشگیری اجتماعی از جرم». آموزه‌های حقوق کیفری ۱۳(۱۳۹۶): ۸۵-۱۱۳.
- کوزر، لوئیس آلفرد. زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی، ۱۳۷۷.
- محمدنسل، غلامرضا. «اصول و مبانی نظریه فرصت جرم». فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی ۳(۱۳۸۶): ۳۲۲-۲۹۳.
- مصطفی زاده، فهیم. «رویکرد نظام‌های انتخاباتی به تعیین حدود، نوع و منابع هزینه‌های انتخاباتی با تأکید بر سیاست‌های کلی انتخابات»، اندیشه‌های حقوق عمومی ۱۳(۱۳۹۷): ۹۸-۸۱.
- مهدوی، سیدمحمد صادق و علی اصغر عباسی اسفجیر. «بررسی رابطه بین پیوندهای اجتماعی - فرهنگی و میزان بزهکاری رفتارهای بزهکارانه نوجوانان» کوششی در جهت تبیین‌های اجتماعی - خانوادگی رفتارهای بزهکارانه نوجوانان ۱۹-۱۳ ساله شهر بهشهر براساس آزمون تجربی نظریه‌های کنترل اجتماعی هیرشی». پژوهش‌های اجتماعی ۱(۱۳۸۷): ۴۵-۱۱.
- نجفی ابرنآبادی، علی حسین. «تقریرات درس جامعه‌شناسی جنایی». گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران، ۱۳۹۱.
- والک لیت، ساندر. شناخت جرم‌شناسی، ترجمه حمیدرضا ملک محمدی، تهران: نشر میزان، ۱۳۸۶.
- وان هام، فرانسواز. آسیب اجتماعی‌شناسی: رشته جدید، توسعه قلمرو جرم‌شناسی؟ (دایره المعارف علوم جنایی)، ترجمه سید حسین حسینی و اقبال محمدی. تهران: نشر میزان، ۱۳۹۲.
- ویلیامز، فرانک پی و مک شین، ماری لین دی. نظریه‌های جرم‌شناسی، ترجمه حمیدرضا ملک محمدی. تهران: نشر میزان، ۱۳۹۵.
- هاشمی، سید محمد. حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران. جلد دوم. تهران: نشر میزان، ۱۳۹۳.
- (ب) منابع خارجی

- Barak, Gregg. *Media, crime and justice: A case for constitutive criminology*, in cultural criminology, Ieff, Ferrel and Clinton R, Sanders. Boston: Northern university, 1995.
- Ferrell, Jeff. "Cultural criminology", *Annual review of sociology* 25(1999): 395-418
- Herrenkohl, T. "Examining the link between child abuse and youth violence: An analysis of mediating mechanisms", *Journal of Interpersonal Violence* 18(2003): 1189-1208.